

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ БАНКРУТСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Соколова А. О., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. Розглядаючи перспективи функціонування вітчизняного аграрного сектору економіки в контексті системних трансформацій, що викликані процесами глобалізації світової економіки, слід відмітити необхідність системного аналізу соціально-економічних процесів у галузі та оцінки результатів трансформаційних перетворень [4]. Структурні диспропорції та розбалансованість економіки, експлуатація значної кількості фізично й морально зношених машин та устаткування, незадовільна організація праці, значне вивільнення робочої сили, скорочення інвестицій, низькі реалізаційні ціни та висока собівартість сільськогосподарської продукції, збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості й інші негативні чинники зумовлюють неплатоспроможність та можливе банкрутство близько 40% аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Питанням ефективності аграрних перетворень, ринкових трансформаційних процесів в сільськогосподарському виробництві присвячені чимало наукових праць вітчизняних економістів-аграрників, зокрема: О. Бородіної, П. Гайдуцького, С. Дем'яненка, Ю. Лупенка, В. Месель-Веселяка, І. Прокопи, П. Саблука, О. Скидана, В. Юрчишина та ін. Проблема банкрутства знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема П. Баренбойма, І. Бланка, С. Брукса, Е. Контрумена, Д. Кура, К. Мастерса, Т. Мітчелла, Н. Титова, Т. Тримбела; Є. Андрушака, М. Білик, М. Білухи, П. Беленького, В. Загорського, С. Іванюти, Є. Мниха, Ю. Титаренка О. Терещенка, А. Череп та ін. Проте окремі економічні аспекти банкрутства та визначення напрямів фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах є недостатньо вивченими й потребують поглибленого дослідження.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою даної публікації є дослідження економічних проблем банкрутства підприємств аграрного сектора економіки України та визначення заходів щодо його попередження та уникнення. *Об'єктом* дослідження є процес фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств України різних організаційно-правових форм господарювання. *Теоретичною та методологічною основою* дослідження визначено діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів, законодавчо-нормативні акти з питань банкрутства сільськогосподарських підприємств в Україні, наукові праці вітчизняних та

зарубіжних вчених-економістів, особисті спостереження автора. В процесі дослідження використовувалися загальні та спеціальні наукові методи, які ґрунтуються на об'єктивних законах економіки.

Результати досліджень. Здійснюючи аналіз реформування вітчизняного аграрного сектора економіки в організаційному та економічному напрямках, слід зазначити, що нині в Україні створено три форми господарювання – особисті селянські господарства, фермерські господарства, а також сільськогосподарські підприємства ринкового типу. Після 2000 р. механізми регулювання аграрного сектору були спрямовані, головним чином, на створення сприятливих умов для нарощування великотоварного виробництва з метою подолання спаду в секторі сільськогосподарських підприємств, викликаного економічною кризою і докорінними змінами в системі господарювання у 90-ті роки [1]. Нині в сільському господарстві України функціонує 56133 підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. Найбільш питому вагу у 2011 р. (81,3%) займають підприємства приватної форми власності – приватні (приватно-орендні) й фермерські господарства, тоді як кількість державних становить лише 0,6%. Проте, еволюційні структурні зміни в аграрному секторі України не закінчені, оскільки сільське господарство – це особлива галузь економіки, в якій відбуваються постійні процеси змін організаційних форм, розмірів та стратегій розвитку сільськогосподарських товаровиробників у відповідності до обставин та виробничих ризикових ситуацій, в яких знаходиться кожний господарюючий суб'єкт.

Ефективність господарювання залежить як від внутрішніх організаційних чинників та умов, так і від зовнішніх умов функціонування економіки в цілому, організацій-партнерів і конкурентів, уподобань споживачів, нормативно-правової бази, підприємницького клімату і багатьох інших факторів. Аналізуючи результати діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 1), можна стверджувати, що вище вказані чинники справляють відчутний позитивний вплив на ефективність сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 1

Основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств України

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 р. до 2008 р., +,-
Чистий прибуток (збиток), млн. грн	5744,3	7576,4	17253,4	25904,3	+20160,0
Підприємства, які одержали чистий прибуток					
у відсотках до загальної кількості	71,1	69,2	69,4	83,4	+12,3
фінансовий результат, млн. грн.	11745,0	13961,6	22099,5	30938,4	+19193,4
Підприємства, які одержали чистий збиток					
у відсотках до загальної кількості	28,9	30,8	30,6	16,6	-12,3
фінансовий результат, млн. грн.	6000,7	6385,2	4846,1	5034,1	-9666,6
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	7,7	8,7	17,5	18,8	+11,1
Кількість найманих працівників, тис. осіб	841,1	764,7	716,8	711,0	-130,1
Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн.	1101	1220	1467	1853	+752

Джерело: розраховано за даними [1, с. 57].

У 2011 р. частка збиткових сільськогосподарських підприємств в Україні склала 16,6 %, загальна сума збитків, отриманих збитковими підприємствами – 5034,1 млн. грн.,

що на 9666,6 млн. грн. менше, ніж у 2008 р. Поліпшення окремих показників ефективності свідчить про покращання економічної ситуації сільськогосподарських підприємств, проте стан багатьох з них залишається ще досить складним. Позитивні тенденції сформувались переважно за рахунок зростання цін на сільськогосподарську продукцію, припинення діяльності частини збиткових підприємств, скорочення або повної ліквідації виробництва збиткової для більшості господарств продукції тваринництва (табл. 2).

Таблиця 2

Ефективність сільськогосподарського виробництва в сільськогосподарських підприємствах України

Показник	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Прибуток, збиток (–) від реалізації сільськогосподарської продукції, млн. грн	-121,4	1253,2	5462,1	7120,0	12750,5	19926,0
у тому числі						
• продукції рослинництва	1834,5	900,2	5450,7	6334,3	11375,9	17322,7
• продукції тваринництва	-1955,9	353,0	11,4	785,7	1374,6	2603,3
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, %	-1,0	6,8	13,4	13,8	21,1	27,0
у тому числі						
• продукції рослинництва	30,8	7,9	19,6	16,9	26,7	32,3
• продукції тваринництва	-33,8	5,0	0,1	5,5	7,8	13,0

Джерело: розраховано за даними [1, с. 57].

Висока собівартість продукції, істотне зменшення попиту на неї, неефективна кадрова політика, нестабільне фінансове становище, низька якість менеджменту та маркетингу стали головними причинами фінансової кризи значної кількості вітчизняних аграрних підприємств. Виникнення кризового стану підприємства є свідченням поступового розбалансування та повної втрати дієздатності та саморегуляції господарської системи. Подолання кризи не може здійснюватись автоматично, воно має бути обґрунтоване та організоване відповідними органами управління господарюючого суб'єкта.

Незважаючи на важливість регулювання процесів банкрутства на рівні держави, основним джерелом формування системи запобігання банкрутству аграрних підприємств виступають управлінські рішення на мезо- та мікрорівні. Зокрема, на кожному з етапів життєвого циклу підприємства існує можливість уникнення загрози його банкрутства через вживання заходів з усунення внутрішніх і зовнішніх чинників, негативний вплив яких може порушити фінансову стійкість суб'єкта господарювання [3]. Тому визначальне місце в системі заходів із запобігання банкрутству посідає антикризове управління аграрними підприємствами (рис. 1).

Для своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючих сільськогосподарських підприємствах та прийняття заходів для запобігання банкрутству, рекомендується проводити експрес-аналіз їх фінансового стану. Крім того, пропонується запровадження здійснення постійного антикризового моніторингу діяльності аграрних підприємств. Для реалізації системи регіонального антикризового моніторингу необхідно створити у кожній області Аналітичний центр антикризового моніторингу, консалтингу та менеджменту, сформувати перелік аграрних підприємств всіх організаційно-правових форм господарювання – об'єктів моніторингу. Фахівці аналітичних центрів можуть при

необхідності здійснювати антикризовий менеджмент тих підприємств, де виявляється недостатній досвід керівництва з цієї проблеми.

Рис. 1 Процес антикризового управління аграрними підприємствами

Висновки. Здійснення господарської діяльності в умовах глобального конкурентного середовища вимагає підвищення економічної ефективності аграрних товаровиробників, зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та модернізації аграрного виробництва в цілому. Більшість аграрних товаровиробників оволоділи ринковими методами господарювання, прогресивними технологіями вирощування основних видів продукції рослинництва і тваринництва, вміло використовують засоби державної підтримки галузі сільського господарства тощо. Проте, в збиткових сільськогосподарських підприємствах всіх організаційно-правових форм господарювання необхідно здійснювати фундаментальну діагностику господарської діяльності та пошук ефективних форм антикризового управління, що дасть змогу усунути тимчасові економічні ускладнення на підприємстві та подолати симптоми банкрутства.

Використані джерела інформації

1. Геєць В. М. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. М. Геєць, В. В. Юрчишин, О. М. Бородіна, І. В. Прокопа // Економіка України. – 2011. – № 12. – С.4–15.
2. Сільське господарство України. Agriculture of Ukraine – 2011: статистичний збірник / за ред. Н. С. Власенко. – Державна служба статистики України, Київ – 2012. – 386 с.
3. Соколова А. О. Проблемні аспекти формування системи запобігання банкрутству аграрних підприємств/ А. О. Соколова // Проблеми сталого розвитку агросфери: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. присвяченій 195-річчю від дня заснування ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 4-6 жовт. 2011 р. / Харків: ХНАУ, 2011. – С.474–477.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.